

Jan Boněk, Tomáš Boněk

O HRADU SVATÉHO GRÁLU

Toto téma je krajně složitě. Nejenom proto, že o hradu jako takovém se dochovalo jen nepatrné množství autentických písemných památek, ale dokonce je možné, že s ohledem na účel stavby Karlštejna jich ani o mnoho víc nevzniklo. Ostatně dodnes při důvěrných jednáních se nezapíná žádné záznamové zařízení, dokonce nejsou přítomni ani zapisovatelé. Sice nelze hledat přímé ztotožnění Karlštejnu s hradem svatého grálu, nicméně zesměšňování a znevažování této myšlenky je zřejmým nepochopením doby. Bohužel současných i minulých autorů, kteří volají po střízlivém pohledu na toto téma, je jako šafránu.

Faktem zůstává, že král Artus, společenství Rytířů kulatého stolu, zázračný meč Axcalibur, ale i hledání svatého grálu tvořily už od XII. století jeden ze základních kamenů kultury celé západní Evropy. To není žádná novodobá mystika pomatenců. Literární zpracování těchto příběhů znali středověcí čtenáři v desítkách verzí a opisů. Vždyť jen v rukopisné knihovně francouzských králů z doby, kdy v Paříži pobýval královic Karel, existovalo několik verzí artušovské legendy, jimiž se prolínal příběh svatého grálu. S největší pravděpodobností lze předpokládat, že alespoň jednu z těchto knih Karel četl. Už třeba proto, že patřily do okruhu „základního“ vzdělání mladých rytířů. Nemůžeme pominout ani možnost, že při občasných hovorech s otcem na toto téma přišla řeč; král Jan Lucemburský totiž patřil mezi známé vyznavače artušovského rytířského ideálu. Svědčí o tom drobná epizoda z roku 1316 v Zbraslavské kronice. Týká se mezinárodního turnaje a setkání rytířů v Praze, slavnosti na dvoře krále Artuše, které bylo poznamenáno velkým nezdarem. Z pozvaných cizinců totiž vůbec nikdo nepřijel.

Jedním z klíčů, který by mohl vést k pochopení symboliky svatého grálu, je bílý psík se zlatým obojkem v náručí Panny Marie na obraze Tomassa de Modeny.

Pro nás je podstatné, že Karel IV. měl několik reálných možností seznámit se s artušovskou legendou i příběhem hradu svatého grálu natolik podrobně, že to mohlo ovlivnit jeho rozhodování při stavbě Karlštejnu. Jinými slovy, obě legendy nesporně patřily do Karlova světa. Zjednodušený názor, že spojení Karlštejnu a hradu svatého grálu spadá až do romantického XIX. století, je tedy nepravděpodobný. Netvrdíme, že takové propojení bylo promyšleným záměrem císaře, ale oprávněně můžeme předpokládat, že znalost této legendy tvořila součást jeho života, a proto mohla mít vliv i na projektování Karlštejnu.

Jedním ze symbolů, který by podle některých autorů mohl mít vazbu na svatý grál, je bílý pes se zlatým obojkem v náručí Panny Marie, ve francouzských textech symbol sv. Ducha, ale i věrnosti a vytrvalosti. Panna Marie s prstenem na ruce je tu ovšem znázorněna především jako nevěsta Kristova a to nás vrací k motivu mystické svatby. Obraz poukazuje na možnost osobní cesty ke Kristu, což je na tomto místě nesmírně významné. Jak je vidět, jeden výklad nevylučuje druhý a každá další otázka nás posunuje dál a hlouběji. Jde o to, zda se chceme setkat s duchem tohoto místa, nebo jen hledat doložitelné historické a umělecké souvislosti.

Celá problematika je o to složitější, že svatý grál vlastně symbolicky vyjadřuje smysl a cíl lidského směřování, jak ho prožívalo středověké esoterní křesťanství. Slovo grál bývá odvozován z latinského gradalis, což znamená po stupních. Poukazuje na vnitřní cestu, po níž člověk prochází utrpením, které si způsobil vlastní vinou, egoismem a omezeností (Apokalypsa v kostele Panny Marie), postupným překonáváním nižších duševních sil stoupá výš (schodiště Velké věže), až se nakonec setká s tajemstvím, k němuž celou dobu směřoval (kaple sv. Kříže).

Naznačená symbolika posvátných prostor Karlštejnu s tajemstvím grálu bezprostředně souvisí. U některých motivů se přímá souvislost přímo nabízí. Patrne nejdůležitějším z nich je centrální obraz na oltářní stěně v kapli sv. Kříže tzv. Bolestný Kristus.

Legendy o svatém grálu zachycují ve svých obrazech hlubší, esoterní podstatu křesťanství. Dokonce rozvádějí a přesahují běžnou věrouku. Je proto zajímavé, že se v nich nikde nezmiňuje Ježišovo zmrtvýchvstání. Místo toho vyprávějí o králi grálu Anfortasovi, který byl následkem vlastního provinění smrtelně zraněn otráveným kopím. V blízkosti životodárného grálu však nemohl zemřít. Říkalo se mu král Rybář, protože jeho kruté bolesti ustupovaly jen na loďce při rybaření. Anfortas čekal na toho, kdo se na smysl jeho utrpení zeptá. Jen tak se mohl uzdravit. Po strastipiném putování jej touto otázkou vysvobodil rytíř Parsifal, hrdina jednoho ze základních grálských příběhů. Krista neranila jeho vlastní vina, ale hříchy lidstva, které na sebe vzal.

Bolestný Kristus, který v kapli Utrpení Páně představuje zmrtvýchvstání, čeká stejně jako král Rybář v grálských legendách na ty, kteří pochopí smysl jeho utrpení. Jeho zmrtvýchvstání není dokončeno – musí růst v duších příchozích.

Karel IV. si tohoto napětí byl jistě vědom. Věděl, že tajemství, které střeží kaple sv. Kříže čeká na naše otázky.

Karlštejn je bezesporu posvátný hrad, jenž si navzdory všem přestavbám, úpravám a devastaci zachoval neopakovatelnou atmosféru. Hluboké poselství, které v sobě skrývá, z něho můžeme vyčíst i dnes.